

ПЕДАГОГІКА

УДК 37.01/09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-32>

Ольга АЛЕКСЄЄНКО,
orcid.org/0000-0002-4140-6010

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української та іноземних мов
Національного університету фізичного виховання і спорту України
(Київ, Україна) boichenkoolga@ukr.net*

МЕТОДИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА ІНОЗЕМНА МОВА» У ЗДОБУВАЧІВ ІІ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЮ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ЕКОЛОГІЇ СПОРТУ» ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ

В умовах глобалізації професійного середовища та комунікації володіння іноземною мовою є невід'ємною складовою професійної компетентності фахівця будь-якої спеціальності. Глобальні тенденції погіршення екології планети, які становлять загрозу для всього людства, потребують об'єднаної, конструктивної та злагодженої співпраці спеціалістів різних країн. Тому, екологічна тематика в сучасному світі стає все більш актуальною. Одне з головних питань, що розглядається – це адаптація людини до різних умов оточуючого середовища. Адаптація в спорті наразі вивчається в площині нового напрямку екологічної науки про людину – екології фізичної культури і спорту. Тому, нагальним завданням підготовки спортивних спеціалістів-екологів є забезпечення можливості здійснювати професійно-орієнтоване спілкування іноземною мовою, як усне, так і письмове, з колегами в усьому світі.

У статті розглянуто найбільш дієві методи розвитку комунікативної компетенції при вивченні дисципліни «Професійно орієнтована іноземна мова» у здобувачів ІІ освітнього ступеня спеціалізації «Екологія спорту» вищого навчального закладу спортивного профілю. Розглянуто основні проблеми, які виникають у викладачів та студентів під час навчального процесу, та проаналізовано основні потреби студентів. Запропоновано алгоритм, який максимально ефективно допоможе студентам опанувати лексичний матеріал та застосувати його на практиці. Проаналізовано початковий, основний та завершальний етапи розвитку комунікативної компетенції при вивченні дисципліни «Професійно орієнтована іноземна мова» в межах описаного алгоритму. Крім того, розглянуто: етапи семантизації, засвоєння правопису, етап репродуктивної практики та етап розвитку механізму комунікативної компетенції. Запропоновано конкретні вправи для застосування на кожному етапі. Всі запропоновані методи були апробовані на заняттях з «Професійно орієнтованої іноземної мови» у здобувачів ІІ освітнього ступеня спеціалізації «Екологія спорту» вищого навчального закладу спортивного профілю.

Ключові слова: екологія спорту, екологічна обізнанність, професійно орієнтована іноземна мова, комунікативна компетенція, лексичний матеріал.

Olha ALEKSIEIENKO,
orcid.org/0000-0002-4140-6010

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Foreign Languages
National University of Physical Education and Sport
(Kyiv, Ukraine) boichenkoolga@ukr.net*

METHODS OF COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT WHILE STUDYING THE DISCIPLINE «PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE» BY THE STUDENTS OF THE II EDUCATIONAL DEGREE ON SPECIALTY «SPORT SUSTAINABILITY» AT THE SPORT'S HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

In the context of the globalization of the professional environment and communication, knowledge of a foreign language is an integral part of the professional competence of a specialist in any specialty. The global trends of deteriorating ecology of the planet, which pose a threat to all mankind, require the united, constructive and coordinated cooperation of

specialists from different countries. Therefore, environmental issues in the modern world are now becoming increasingly important. One of the main issues considered by human ecology is adaptation to different environmental conditions. Adaptation in sports is currently considered as a new direction of environmental science about man – the ecology of physical culture and sports. Therefore, the urgent task of sports training environmentalists is to provide opportunities for professional-oriented communication in a foreign language, both oral and written, with colleagues around the world.

The most effective methods of development of communicative competence in the study of the discipline «Professionally oriented foreign language» for students of the II educational degree of specialization «Ecology of Sport» at higher educational establishment of sports direction have been considered in the article. The main problems that arise for teachers and students during the educational process have been outlined, and the basic needs of students are analyzed. An algorithm that would help students master the lexical material as effectively as possible has been offered. The initial, main and final stages of development of communicative competence during the studies of the discipline «Professionally oriented foreign language» have been analyzed. The stages of semantization, spelling mastering, the stage of reproductive practice and the stage of development of the mechanism of communicative competence have been considered. Specific exercises were proposed for use at each stage. All the offered methods were tested at classes on «Professionally oriented foreign language» by students of the II educational degree of specialization «Ecology of Sport» of the higher educational institution of sports direction.

Key words: sports sustainability, ecological awareness, professionally oriented foreign language, communicative competence, lexical material, algorithm.

Постановка проблеми. В сучасній освітній парадигмі домінуючим об'єктом навчання іноземних мов в університетах є розвиток мовної комунікативної діяльності. Така увага до формування навичок говоріння у студентів пов'язана з комунікативними викликами майбутніх фахівців. Знання іноземних мов є сьогодні дуже актуальним на нинішньому етапі для студентів будь-якої спеціальності, а особливо для студентів-спортсменів, враховуючи їх нагальну потребу мати достатньо розвинену саме мовленнєву компетенцію для забезпечення ефективної комунікації на зборах, змаганнях та інших спортивних заходах. Питання формування комунікативної компетенції у здобувачів II освітнього ступеня спеціалізації «Екологія спорту» вищого навчального закладу спортивного профілю є цілком недослідженим, оскільки сама спеціальність існує відносно недавно в Україні. Студенти можуть здобути ступінь магістра за цією спеціальністю в Національному університеті фізичного виховання і спорту України. Кожний рік близько 30 студентів стають випускниками університету і розпочинають будувати свою кар'єру у новій для України галузі «Екологія спорту» (Sport Sustainability). Оскільки спеціальність достатньо нішева, тому, поки що, не існує масштабних досліджень і, саме тому вивчення цієї теми є особливо актуальним.

Аналіз досліджень. Як відомо комунікативний підхід до викладання іноземних мов є ефективною стратегією оптимізації процесу викладання іноземних мов та потребує від викладача аналізу реального функціонування мови, при якому вивчаються не тільки лінгвістичні, а й соціальні, психологічні та екстралінгвістичні фактори, а також постійного пошуку ефективних методів розвитку мовлення у студентів. Так, питанням викла-

дання іноземної мови для студентів немовних спеціальностей займалися Гнатенко К. (Гнатенко, 2018), Лук'янець Т.Г. (Лук'янець, 2020), Полегонько Т.І (2010), Смоліна С.В. (Смоліна, 2010) та інші. Наприклад, О. Маленко у своїх статтях розглядає проблеми оптимізації методики викладання англійської мови студентам сфери фізичного виховання та спорту шляхом використання комунікативних методик, інформаційно-комунікаційних технологій тощо (Маленко, 2020). Алекс Кейс пропонує принципи вивчення англійської мови для спортсменів через спорт (Кейс, 2012).

Мета статті. У статті хотілося б зупинитися на окремих методах роботи, які знайшли найбільший відклик у студентської аудиторії та максимально зменшили відсоток активності викладача на занятті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Праці дослідників на сучасному етапі акцентують увагу на тому, що для студентів, які здобувають освіту за немовною спеціальністю, притаманна занижена мотивація до вивчення мов. Будучи непрофільним предметом, вивчення якого потребує багато зусиль та значних витрат часу, іноземна мова не визначається студентами як пріоритетний предмет. Деякі вчені пояснюють це відірваністю предмета «іноземна мова» від справжніх потреб студентів, ускладненням лексичного і граматичного матеріалу, не сформованістю навичок самостійної роботи над мовним матеріалом (Маленко, 2020).

Навчальні заклади вищої освіти зазнають гострої потреби в методах навчання спрямованих на розвиток потенціалу та мотивації. Переважна більшість студентів досі мають незадовільний рівень володіння іноземною мовою. Основними проблемами є: низька якість лексичного матеріалу, яким володіють студенти, та відсутність мовної практики.

Щоб навчити студентів іноземній мові, необхідний в їхній майбутній професійній діяльності, слід переосмислити традиційний підхід до навчання і спрямовувати його на розвиток саме комунікативної компетенції (Гнатенко, 2018). Розвиток комунікативної компетенції напряму залежить від кількості та якості лексичного матеріалу, тому наразі хотілося б розглянути саме специфіку формування лексичної компетенції за тематикою спеціалізації навчання у здобувачів освітнього ступеня вищого навчального закладу спортивного спрямування.

Слід зазначити, що процес формування вищезазначеної компетенції відбувається поступово. Цей процес має бути розділений на етапи, а методи та завдання мають бути підібраними відповідно до конкретного етапу навчання. Рекомендуємо працювати з лексичним матеріалом профільного змісту за системою, яка має на меті роботу з конкретними вправами і відповідає меті кожного етапу (Полегонько, 2010).

На початковій стадії викладач повинен проаналізувати відібраний матеріал щодо профільного компоненту та узгодити послідовність його використання на занятті, відповідно до етапів формування лінгвістичної компетенції.

Початковий етап розкриття значення слів, а саме семантизація лексичного матеріалу з профільним компонентом потребує процесу активізації фонових знань здобувачів, а також включення їхнього попереднього досвіду. З цим найефективніше працюють такі вправи:

- name the picture;
- suggest your explanation to the given words;
- match the words with its meaning;
- work in small groups and identify ;
- pair up and define;
- group up and discuss;
- give your pros and cons...;

З метою засвоєння правопису слів можуть бути використані вправи:

- fill the gaps with the missing letters;
- spell the word;
- write the words into to columns according to definite criteria;
- constuction of lexical units;
- correct the mistakes in the word;
- guess if the given word exist in English.

Етап репродуктивної практики передбачає створення стереотипів вживання лексики профільного напряму на рівні фрази. Саме тому необхідно підбирати завдання для автоматизації лексичних навичок:

- listen to the definitions of the word and define the correct one;

- give synonyms/antonyms of the word;
- complete the sentences with the given words;
- fill in the blanks with the new words;
- fill in the table according to some criteria;

Однак, як зазначалося вище, основною ідеєю цієї статті є думка про те, що розвиток лексичної компетенції має на меті розвиток механізму комунікативної компетенції (Гнатенко, 2018). Отже, на етапі комунікативної практики має сенс використовувати такі завдання, як:

- make sentences with the following words;
- answer the question using the given words;
- one student is asking question with the word, another one is answering using the next word;
- make the dialogues using the following words;
- make up the story using the following words;
- pair up and comment on;
- describe the picture using the following words;
- prepare an article on the given topic;
- find out more information about;
- write to what extent you agree or disagree with the given statement using the following words.

Більше того, хотілося б детальніше зупинитися на трьох методах роботи, які давали найкращий результат і відображували рівень засвоєння матеріалу саме на занятті в обсязі 80% (наприклад, коли з 10 нових слів студенти засвоювали 8 слів).

Перший і найулюбленіший студентами метод є гра Snowfall. Є надзвичайно велика кількість варіацій цієї гри, суть якої полягає в повторванні реплік свого партнера і складанні своїх. Група студентів ділиться на дві команди, на дошці пишеться список слів, які, у випадку нового матеріалу, ретельно опрацьовуються. Студент з однієї команди говорить репліку з першим словом зі списку, студенти з команди-суперника уважно слухають суперників, повторюють його репліку і мають продовжити історію свою реплікою з іншим словом зі списку. Студенти говорять репліки по черзі, виграє команда, яка змогла повторити репліки всіх студентів і завершила історію. Дух суперництва, притаманний студентам-спортсменам, тут дуже важливий і у даному випадку працює на викладача, забезпечуючи активну участь студентів у грі. Snowfall може використовуватися як для опрацювання нового матеріалу, так і для закріплення уже вивченого.

Другим методом, на якому хотілося б зупинитися детальніше, є Case Study, або метод конкретних ситуацій (від англійського **case** – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуативного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (вирішення кейсів). Студенти, яких навчають за допомогою

методу Case Study повинні досліджувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них. Кейси ґрунтуються на реальному фактичному матеріалі або ж наближені до реальної ситуації, саме тому викликають інтерес і забезпечують високий відсоток задіяності студентів в роботі. Сучасні дослідники виділяють цілу класифікацію кейсів (Яйн, 2009: 32). Це і Success Case Study (приклад успіху), Failure Case Study (приклад поразки) та багато інших. Однак, необхідно зазначити, що цей метод краще використовувати для відпрацювання вивченого матеріалу і, при належній підготовці студентів, ним можна замінити монологічне мовлення, або застосувати його на підсумковому тематичному завданні.

Третім методом, на якому хотілося б зупинитися, конкретніше є традиційна дискусія. Однак, необхідно дуже ретельно підбирати тематику і питання для ведення дискусії, оскільки бажано уникати тем, що можуть розглядатися як дискримінація чи критика. Бажано також уникати дискусій на релігійну чи політичну тематику. Було помічено, що чим контрверсійнішою є тема, тим жвавішою є дискусія і тим менше спонукання та втручання викладача потребують студенти. Проте, необхідно слідкувати за тим, щоб студенти спілкувалися в рамках заданої теми, оскільки тут є ризик відволікання. Така дискусія може використовуватися як заміник методу монологічного мовлення, особливо враховуючи обмежену кількість годин, яка виділяється на вивчення кожної теми і велику кількість студентів в групах.

Згідно з численними дослідженнями вітчизняних науковців, реалії навчального процесу у немовних ВНЗ свідчать про існування певних проблем, які перешкоджають оволодінню студентами іноземною мовою на рівні, достатньому для здійснення професійної комунікації: недостатньо високий рівень володіння іноземною мовою, відсутність мотивації щодо засвоєння іноземної мови та практично повну відсутність навичок самостійної роботи. В умовах скорочення часу, виділеного в навчальних планах на вивчення іноземної мови, виникла необхідність активізації та удосконалення шляхів організації самостійної роботи студентів, основними завданнями якої є послідовне вироблення навичок ефективної самостійної професійної (практичної й науково-теоретичної) діяльності на рівні європейських і світових стандартів, яка зокрема була б спрямована на розвиток комунікативних навичок.

Низький рівень мотивації студентів до вивчення іноземної мови у немовному ВНЗ, а

також максимально стислий курс іноземної мови потребують удосконалення підходів до організації самостійної роботи студентів та ретельнішого добору засобів навчання та дидактичних матеріалів. Саме тому, необхідно підібрати перелік інтернет ресурсів, які можуть стати у пригоді роботі над удосконаленням навиком мовлення:

1) Доцільною є розробка навчального комплексу на базі автентичних художніх фільмів. Обраний відеоматеріал має відповідати темам, що вивчаються згідно з програмою. Фільми потрібно добирати з урахуванням вікових особливостей студентів та ефективних чинників навчання.

Для студентів-екологів, які вивчають англійську мову, можна запропонувати такий перелік фільмів: Документальні фільми: «6 Degrees», «Home. Story of a journey», «An Inconvenient Truth», «If a Tree Falls: A Story of the Earth Liberation Front», «Racing Extinction», «The Ghosts in Our Machine», «Into Eternity: A Film of the Future», «Cowspiracy: The Sustainability Secret», «Powering the Future» – «Planet Ocean», «Die Stadt von Morgen – Experimentierfeld Asien», «Gottliche Lage», «Konsequenz», «Der Kreis», «Menschen – Traume – Taten».

Художні фільми: «Erin Brockovich», «Never Cry Wolf», «On Deadly Ground».

2) Особливе місце в самостійній роботі студентів посідає робота з електронними словниками (Lingvo, Webster's Dictionary, Longman Dictionary, Macmillan English Dictionary, Multitran). Студенти повинні навчитися швидко знаходити слово з усіма його значеннями та можливими граматичними формами, прослуховувати озвучену транскрипцію та розглядати приклади речень з даним словом, щоб краще зрозуміти його значення у різних контекстах. Їх можна активно застосовувати для самостійної роботи з текстом, аудіо та відеоматеріалами тощо.

3) Для того, щоб бути в курсі усіх новин та подій, а також для розширення вокабуляру студенти можуть працювати з наступними ресурсами:

- <http://www.sustainableinnovationinsport.org/> – англійськомовний інформаційний ресурс, що висвітлює щорічний форум з екології спорту (Sport Sustainability), який об'єднав лідерів світової спортивної сцени; спортивні ліги та клуби, федерації, спортивні майданчики, телерадіомовні компанії, уряди, ООН, приватні організації та громадські організації, зокрема, для обговорення того, як спортивна індустрія може надихнути та заохотити дії для боротьби зі зміною клімату;

- <https://greensportsalliance.org/> – це ресурс, який висвітлює діяльність Зеленого спортивного

альянсу, екологічно орієнтованої організації, що об'єднує зацікавлених сторін у всьому світі спорту (команди, ліги, конференції, місця проведення, корпоративних партнерів, державних установ, спортсменів та вболівальників) для обміну ресурсами та досвідом з метою підвищення обізнаності світової громади екологічними проблемами в спорті.

• <https://www.olympic.org/olympism-in-action/sustainability-through-sport> – офіційний сайт Олімпійських ігор, де цілий розділ присвячено висвітленню екологічних проблем, а захист навколишнього середовища є важливим пріоритетом для спортсменів, спортивних федерацій, приватного сектору, громадських організацій та великих спортивних подій.

• <https://sportsustainabilityjournal.com/analysis/sport-can-become-the-leading-industry-in-sustainability-if-it-changes-its-approach-says-ioc/> – онлайн видання, де зібрано і постійно оновлюються статті на тему Sport Sustainability.

Висновки. Усі ці вправи, методики та ресурси застосовувалися на заняттях з професійно орієнтованої іноземної мови серед здобувачів освітнього ступеню за спеціалізацією спортивного профілю з метою максимально пропрацювати та розвинути саме мовленнєву компетенцію. Студенти активно цікавилися творчими вправами і демонстрували підвищення рівня мотивації, що, в цілому, позначилося на відвідуванні занять та успішності з предмету. Це дає змогу рекомендувати вибрані вправи для формування комунікативної компетенції у студентів вищого навчального закладу спортивного напрямку на практичних заняттях з англійської мови. Тож, враховуючи вищезазначене, хотілося б звернути увагу на те, що всі перераховані методи зводять до мінімуму роль викладача на занятті, та вимагають максимальної участі від студентів. Якщо говорити у відсотках, то частка активності студентів складає 80%, що безумовно є надзвичайно високим показником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатенко К., Коваленко Ю. Особливості методики навчання фахового лексичного матеріалу студентів спортивного освітнього закладу. *Traektorîâ Nauki = Path of Science*. 2018. Vol. 4. № 6. P. 6001–6006.
2. Навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх учителів : кол. монографія / за заг. ред. О.А. Подзигун. Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2019. 283 с.
3. Маленко О. Проблеми професійно-орієнтованого викладання іноземної мови при підготовці фахівців сфери фізичного виховання і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2020. Вип. 4(124). С. 55–58.
4. Полегонько Т. І. Особливості організації викладання англійської мови за професійним спрямуванням. *Газета освіти Херсонщини "Dzherela"*. 2010. № 6. P. 7.
5. Смоліна С.В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 18–23.
6. Case, A. *Olympics Ideas Part One: Teaching English for and through Sport*. 2012
7. Lukianets T, Lukianets H. *Global Communication Competence: a Framework of Intercultural Skills Development in Sport and Tourism Higher Education. Teoriâ Ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*, 2020. 20(2) P. 77–85.
8. Robert K. Yin. *Case study research: design and methods*. Los Angeles: Sage Publications, 2009, 219 p.

REFERENCES

1. Hnatenko K., Kovalenko Yu. *Osoblyvosti metodyky navchannia fakhovoho leksychnoho materialu studentiv sportyvnoho osvitnoho zakladu*. [Traektorîâ Nauki = Path of Science]. 2018. Vol. 4. № 6, pp. 6001–6006 [in Ukrainian].
2. *Navchannia profesiino orientovanoho inshomovnoho spilkuvannia maibutnikh uchyteliv* [Training of future teachers in professionally oriented foreign language communication]: collective monography / edited by O.A. Podzyhun. Vinnytsya : individual entrepreneur Korzun D.Iu., 2019. 283 p [in Ukrainian].
3. Malenko O. *Problemy profesiino-orientovanoho vykladannia inozemnoi movy pry pidhotovtsi fakhivtsiv sfery fizychnoho vykhovannia i sportu*. [Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Ser. 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)]. 2020. Issue 4(124). pp. 55–58 [in Ukrainian].
4. Polehonko T. I. *Osoblyvosti orhanizatsii vykladannia anhliiskoi movy za profesiinym spriamuvanniam*. [Education newspaper of the Kherson region "Dzherela"]. 2010. № 6. P. 7 [in Ukrainian].
5. Smolina S.V. *Metodyka formuvannia inshomovnoi leksychnoi kompetentsii*. [Foreign languages]. 2010. № 4. pp. 18–23 [in Ukrainian].
6. Case, A. *Olympics Ideas Part One: Teaching English for and through Sport*. 2012
7. Lukianets T, Lukianets H. *Global Communication Competence: a Framework of Intercultural Skills Development in Sport and Tourism Higher Education. Teoriâ Ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*, 2020. 20(2) pp. 77–85.
8. Robert K. Yin. *Case study research: design and methods*. Los Angeles: Sage Publications, 2009, 219 p.